

DROMEN VAN WATER

Wiljo Woodi Oosterom richtte in 2000 Silent Work op, een stichting die kleinschalige projecten opzet en ondersteunt op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, waterbeheer en landbouw, en werkgelegenheid in Afrika. Bij deze duurzame projecten staat altijd het belang van 'de vergeten kinderen' centraal. Op www.silentwork.org is te zien welke initiatieven Silent Work inmiddels heeft ontplooid en wie er allemaal aan meewerken.

Wiljo Woodi Oosterom

Dromen van water

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

Omstandigheden, gebeurtenissen, plaatsnamen en namen
van personen zijn om privacyredenen gewijzigd.

© 2016 Wiljo Woodi Oosterom
en Uitgeverij Wereldbibliotheek, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagfoto © Wiljo Woodi Oosterom

Foto auteur © Demba

NUR 694

ISBN 978 90 284 2684 9

www.wereldbibliotheek.nl

Voor Demba,
Mien boddo jiddi jamgalam,
mi foddo remaima top paadda fuf
A lacara

Inhoud

<i>Wat voorafging</i>	11
Een ontmoeting na drie jaar	13
Zonder woorden	16
Water voor leven	18
Volkstelling	35
Ramadan	42
Het leven draait om water	50
Doof – en dan?	71
Gastvrij	88
Een huis kopen	106
Ik wil helemaal niet trouwen	115
Besnijdenis	120
Een witte Toyota	127
Grond verkopen aan een tubaak	141
Kamelen en douaniers	147
Vakantie!	158
Saha	168
Maison des Sourds en de jongeren	177
Cholera en vechtpartijen	186
Doof is niet stom	194
Een emmer en een vis	199
Tegenvallers en een overwinning	209

‘De Peulh zijn van zuiver Afrikaanse afkomst.

Ze zijn er door de eeuwen heen in geslaagd en daarin absoluut uniek, zichzelf te blijven, hun taal, hun rijke cultuur en – tot de islamisering – hun religieuze tradities en initiatieriten te behouden, omdat ze doordrongen zijn van hun eigen identiteit en van hun adeldom.

Ze weten wie ze zijn.’

‘De Peulh zijn een merkwaardig mengsel. Ze zijn een witte rivier in de landen van het zwarte water en een zwarte rivier in de landen van het witte water. Ze zijn een raadselachtig volk dat door de wispelturige wervelwinden is meegenomen uit het land waar de zon opkomt en dat van Oost tot West is verspreid.’

Amadou Hampaté Ba, *In het voetspoor van de vertellers*

Wat voorafging

Cor, mijn man en mijn maatje, had besloten dat de passagiersbanken in ons oude busje tegenover elkaar gezet moesten worden, met een tafeltje ertussen. De kinderen konden dan tijdens de lange tochten gezellig met elkaar kletsen en spelletjes doen. Ik maakte gordijntjes voor de ramen en toen was ons busje een huisje. De fietsen gingen op het dak. Het karretje erachter was ons schuurtje. Zo konden we met ons hele gezin op reis. We trokken erop uit om de beslommingen van school, werk en huis even te vergeten, en te genieten van elkaar en de lange warme zomers.

We hielden van onze bus, hoe oud hij ook was. Te oud eigenlijk, zeker voor ons gezin van negen kinderen en een hond. Hij kreunde soms. Protesteerde. Maar als Cor dan kwam met zijn gereedschapskist, klaarde hij weer helemaal op en gingen we weer vrolijk met hem erop uit. De tentjes gingen op het dak.

We noemden hem Holle Bolle Gijs, omdat er zo veel in ging. En omdat hij zo veel dronk. Hij was onze vriend. Hij werd goed verzorgd, kreeg genoeg te drinken, af en toe een bad, soms een bezoek aan de autodokter. De kale plekken werden keurig bijgeschilderd.

Toen Cor een nierziekte kreeg, werd de bus opnieuw verbouwd. Achterin werd een min of meer schone ruimte gecreëerd om Cors nieren te kunnen spoelen, zodat we er toch nog met z'n allen op uit konden trekken. De bagage voortaan op het dak.

Met z'n allen in de bus reed ik op 25 augustus 1990 Holle Bolle Gijs naar de begraafplaats, om Cor, mijn grote liefde, te begraven.

De bloemen op het dak.

Toen de kinderen groot waren hadden we de bus niet meer nodig. Daarom zochten we een goed plekje voor hem. Een bus voor schoolkinderen in Afrika.

Ik ging hem bij de haven van Rotterdam uitzwaaien, pinkte een traantje weg – een belangrijk tijdperk in mijn leven was afgesloten.

De bus en ik begonnen ieder aan een nieuwe periode van ons leven.

Een ontmoeting na drie jaar

Om zes uur 's morgens zou er misschien een auto vertrekken naar Nouakchott, de hoofdstad van Mauritanië. Ik draag mijn Afrikaanse kleding met bijpassende sluier, die mijn haren en gezicht moet beschermen tegen de enorme hoeveelheid stof en zand, die door de aanhoudende wind de lucht al dagen een mistig aanzien geeft. Geduldig sta ik langs de weg, hopen op vervoer.

Om negen uur stopt de vierde auto. Ik heb geluk, er is een plaatsje vrij. Hoewel, vrij... Bij het in de achterbak stappen is het onmogelijk niet op iemands voeten te trappen. Als ik bereid ben een kindje en twee kippen op schoot te nemen, kan ik mij tussen twee stevige dames voorzichtig laten zakken. Mijn rug raakt onprettig de ijzeren stang die mij ervoor moet behoeden uit de auto te vallen. Zo installeer ik mij voor een ongeveer zes uur durende tocht langs de woestijn, de gebruikelijke pech onderweg niet meegerekend.

Na vierhonderd kilometer stoppen we bij een kruising. Op een bedrijvige plek met wat gebouwtjes waar je kunt eten en drinken en benzine kunt tanken, kun je je auto laten repareren. En natuurlijk kun je er bidden. Het is heerlijk even uit te stappen en mijn handen en voeten te wassen met een beetje water. We strijken neer op het kleed in een tent en krijgen rijst met saus uit een kom. Een andere familie eet met ons mee, er is genoeg voor iedereen. Dan strekken we ons uit op de mat voor een dutje.

Het is een tijdje stil, totdat ik een auto hoor naderen. Ik meen

het geluid van mijn bus te herkennen. Opgewonden krabbel ik overeind en haast me naar de weg. En ja: in de verte zie ik mijn oude vertrouwde bus aankomen, midden in de woestijn van Afrika. De herinneringen komen als een onhoudbare stroom meteen naar boven. De gordijntjes hangen nog steeds voor de ramen, de stickers met HOUD DE BEEMSTER GROEN, WERELD NATUURFONDS, NL en vooral die met het zwarte handje en de tekst BLIJF ERAF HET IS MIJN VRIEND! zijn nog grotendeels intact.

Als de bus stilhoudt voor een plasje en een hapje, kijken de inzittenden verbaasd naar mij, een *tubaak*, een blanke die met de tranen in haar ogen naar hun overvolle bus staat te gapen. Dan breekt een vrolijke discussie los in alle mogelijke talen, Wolof, Soninke, Pulaar, Arabisch en Frans. Wie ik ben, wat ik hier doe, en waarom? Hoe de bus hier in Afrika terecht is gekomen, en vooral: waarom moet ik dan huilen? Niemand schijnt zich zorgen te maken over de vertraging die deze ontmoeting veroorzaakt. Integendeel, het worden vrolijke uurtjes waarin het me ten slotte duidelijk wordt dat de bus in de week-ends als taxi wordt gebruikt om geld voor diesel te verdienen, zodat de schoolkinderen door de week vervoerd kunnen worden.

De verbazing van de passagiers over onze ontmoeting wordt nog groter als ik in overleg met de chauffeur van plaats ruil tot de volgende stopplaats, ruim honderd kilometer verder. Ik achter het stuur van mijn busje, hij als passagier opgevouwen in de auto. Ontroerd merk ik dat de tweede versnelling nog steeds dezelfde kuren heeft. Even ben ik terug in de tijd, toen ons gezin nog compleet was. Totdat ik ruw naar het hier en nu word teruggeroepen als de auto in het mulle, opgestoven zand duikt en niet van plan is nog één wiel te verzetten.

Uitstappen allemaal en met vereende krachten uitgraven. De bus kreunt, maar het lukt. Met een steek van jaloezie zie ik

dat hij hier helemaal thuishoort. Hij heeft mij duidelijk niet meer nodig.

Weemoedig, maar toch tevreden, zwaai ik hem op de plaats van bestemming vaarwel. Nu voorgoed.

Zonder woorden

Op de mat onder de *tialli*, een afdak tegen de zon, voer ik mijn eerste gesprek met de oude man, de vader van Hammadi. Het is liefde op het eerste gezicht tussen Hammadi's vader en mij. Hij houdt mijn hand vast en blijft die vasthouden, we kijken naar elkaar en begrijpen elkaar.

Een bijzondere man, deze vader. Ongeveer tachtig jaar, slank, kaarsrecht, in kleermakerszit op zijn mat, rustig en soepel over-eind komend als dat nodig is. Hij straalt bescheidenheid en wijsheid uit. Hij stelt vragen, Hammadi vertaalt ze. Jammer dat ik zo weinig Pulaar kan spreken, maar fijn om te kijken naar zijn ogen en houding terwijl hij tegen mij spreekt. Het is net alsof Hammadi er zelf niet is, ik hoor zijn stem wel als hij de woorden van zijn vader vertaalt, maar het werkelijke contact heb ik met de oude man.

'Ik wilde je graag ontmoeten,' begint hij, 'maar wist niet dat jij het was op wie ik wachtte. Ik weet dat je komt om te leren. Ik voel me vereerd een van je leermeesters te mogen zijn.' Zijn vingers drukken mijn hand om zijn woorden kracht bij te zetten. 'Vroeger,' zegt hij met een berustende zucht, 'weigerde ik naar de blanken te gaan om hun bevelen op te volgen, ik weigerde aan te nemen dat hun waarheden de enige waarheden waren. Ik weigerde in hun huizen te werken. En ik weigerde mijn kinderen naar de blanke school te sturen.'

Even zwijgt hij. Zijn blik is naar binnen gekeerd, alsof hij die tijd in zijn herinnering naar boven haalt. Dan richt hij zich weer tot mij.

‘Zij stuurden mij bevelen,’ gaat hij krachtig verder. ‘Ik moest buigen en knikken. Er werd nooit een tegenbezoek afgelegd, nooit kwam een blanke op mijn erf, in mijn huis, op mijn mat, om te luisteren naar verhalen over ons volk, onze cultuur, en die te eerbiedigen.’

Dan legt hij zijn andere hand op de mijne en gaat verder: ‘En nu zit jij hier naast mij, een blanke vrouw door God gezonden.’

Plechtig klinken zijn woorden als hij zich tot Hammadi richt: ‘Neem deze vrouw tot echtgenote, zorg voor haar en bescherm haar, en werk samen met haar aan een betere toekomst voor ons volk.’

Samen delen we de kalebas *kossam* en *niste*, melk en suiker. De vader geeft mij de naam Sokhna, wat wijze vrouw betekent.

Ik zit vol vragen, neem zijn wijsheid als een spons in me op, zonder woorden, alleen maar door die wijsheid te voelen. Ik voel me uitverkoren om hem te mogen leren kennen. Ik zal hem hoogachten, deze vader.

Over de tijd dat ik Hammadi leerde kennen en over onze jaren daarna die zich afwisselend afspeelden in Nederland en Afrika, heb ik twee boeken geschreven: *Kleur bekennen* en *Een sluier van zand*. Nu Hammadi's vader mij als een dochter heeft ontvangen, kan hier het verhaal beginnen van ons leven in Afrika.

Water voor leven

Ons huis heeft lemen muren, een lemen vloer en een lemen dak, een blauwe batiklap hangt voor de ingang. Een mooie rieten mat is ons bed en een prachtig bewerkte houten kist is mijn linnenkast. Een haak aan de muur om de grote *wutteh* van Hammadi, de man van mijn huis, op te hangen. Een kleine opgerolde mat voor het gebed ligt vlak bij de ingang. In een hoek wat kalebasen, een *thuraye*-pot, waarin houtskool en in zelfgemaakte parfum gedrenkte zaden die bij een zacht vuurtje een heerlijke geur verspreiden. Een grote aardewerken kruik, waar het water koel in blijft, staat buiten in de schaduw naast de deur op een schraag, zodat de wind eromheen kan spelen. Wat schalen, een kookpot en een emmer staan in een hoek opzij van het huis. Dat is het. Onze kamer, ons huis. Ons thuis.

Het is bijna het hele jaar heet en droog geweest, met veel zandstormen. En als het regende waren de enkele buien zo heftig dat de oogst grotendeels verloren ging. Het is geen goed jaar, maar ook geen bijzonder slecht jaar. Zo is hier het leven.

Ik ben al een beetje ingeburgerd, al kan ik nog lang niet opgaan voor het diploma. Met de vrouwen zit ik in de avonden onder de klamboe en luister naar hun verhalen. Vaak gaan ze over vroeger en worden ze aan de kinderen verteld. Als al het grut – en dat zijn er nogal wat – tegen hun moeders in slaap is gevallen, worden de nieuwtjes van de familie en het dorp op zachte toon besproken.

De avonden zijn fijn, zeker als het wat koeler wordt. De sfeer

is intiem, men is al bijna vergeten dat er ook een tijd zonder mij was. Er worden verhalen verteld over de Fransen die lang geleden dachten dat ze de baas konden worden over de Peulh. Of nog langer geleden, over de Arabieren die hun de islam kwamen brengen. We moesten ervoor buigen, maar we zijn niet geknakt – wij zijn allen islamieten, maar in de eerste plaats Peulh. Dat is onze cultuur, daaruit zijn we geboren. En God? God is er voor iedereen.

Er wordt geglimlacht over de crisisproblemen van de blanken van overzee, nieuws dat via de stad het dorp binnendruppelt.

Er wordt goedmoedig gegrinnikt over de streken die de kinderen uithalen om aan extra eten te komen.

Op een dag komt Maï, een verdrietige moeder, ons erf op om te vertellen dat haar pasgeboren kindje is overleden. Er is begrip en troost van de vrouwen voor haar. Zij weten maar al te goed dat het moeilijk overleven is voor een tere baby in deze extreem droge en warme tijd van het jaar. Veel vrouwen hebben een zelfde ervaring. Zij rouwen in stilte. De eerste zeven dagen moet het kindje bewijzen dat het sterk genoeg is om te overleven. Als de baby de eerste zeven dagen haalt, wordt dat omgeroepen bij de moskee en is het kind hiermee een waardig lid van de gemeenschap. Tot dat moment heeft het nog geen naam, alleen een moeder.

De dag daarop komt een groep vrouwen uit het dorp het erf op lopen. Ze groeten Hammadi, spreken met hem, groeten daarna zijn moeder en komen dan naar mijn deur. Ik nodig hen uit op de mat.

Ze gaan zitten, tillen de kinderen van hun rug en enkelen van hen geven hun kleintje de borst. Djeineba, een van mijn schoonzussen, begint het gesprek.

‘Sokhna, jij hebt binnen de familie de taak gekregen voor de gezondheid van de kinderen te zorgen, maar ook wij vrouwen en de mannen van ons dorp en ver daarbuiten bezoeken jou. De

gezondheid van onze kinderen is sterk verbeterd. Jij helpt ook de andere vrouwen en kinderen van het dorp. Dat weten wij. Toch sterven er veel kinderen in ons dorp, gisteren nog het dochtertje van Maï. Wij moeders moeten onze pasgeboren kinderen in een hete, droge tijd bijvoeden met water om te voorkomen dat ze uitdrogen. Maar het water is niet schoon. Eerst het water koken, zoals je ons hebt geadviseerd, is vaak een probleem omdat het met de hoge temperaturen niet genoeg afkoelt. De baby's krijgen diarree door het slechte water en gaan dood. Wij vrouwen zijn dan weer snel opnieuw zwanger omdat we geen borstvoeding kunnen geven, die ons beschermt tegen een nieuwe zwangerschap. Dit is wat wij wilden vertellen, dit is wat jij moet weten. Het gaat om onze kinderen. Onze kinderen zijn ook jouw kinderen.'

Ik knik begrijpend. Vanaf mijn eerste bezoek aan de dorpen hoor ik al over zijn droom over schoon water. De vrouwen staan op, binden hun kinderen op hun rug en lopen in stilte het erf af.

Die nacht vertel ik Hammadi over mijn gesprek met de vrouwen. Het is een oude droom, schoon water voor de Peulh: 'Schoon water zal de sterfte van de pasgeborenen grotendeels voorkomen en het verdriet van de moeders verminderen. Ook zou schoon drinkwater de steeds maar terugkerende ramp van cholera tegengaan. Als er genoeg water beschikbaar is, kunnen we landbouw bedrijven. Gezonde voeding zou voor iedereen een gezond leven betekenen. We zouden sterke kinderen krijgen. Het zal werkgelegenheid scheppen.'

Instemmend knik ik in het donker. In stilte valt er een besluit. Het moet mogelijk zijn: water voor leven.

In Nederland voeren Hammadi en ik talloze gesprekken met mogelijke geldschieters over ons plan om de situatie van de lo-